

เทศน์เช้า วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๗

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เวลานาฬิกามันตาย มันไม่มีชีวิต มันไม่มีการรับรู้ แต่เวลาเข็มมันเดินนะ เหมือนกับเรา หายใจ เราหายใจนี่เหมือนเข็มนาฬิกาตลอดไปเลย แล้วคนเราเกิดมานี้ลมหายใจเข้าออกต้องมี ตลอดเวลา ถ้าวิทยาศาสตร์มันเจริญขึ้นมา ถ้าขาดลมหายใจ สมองตาย คนเราสามารถตายได้โดย ขาดอากาศหายใจ สิ่งที่อากาศหายใจต้องเข้าออกตลอดเวลา

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงบอกไว้ ถ้าลมหายใจเข้าแล้วไม่ออก หรือออกแล้วไม่ เข้า มันก็ต้องตาย

ชีวิตคืออะไร? พระสารีบุตรบอกว่าชีวิตนี้คือไออุ่น ชีวิตนี้คือพลังงาน ไออุ่นตั้งอยู่บน กาลเวลาที่เวลามันขยับเขยื้อนไป สิ่งเวลาที่ขยับเขยื้อนไป นี้พูดถึงชีวิตในโลกปัจจุบันนี้เท่านั้น แต่ ถ้าชีวิตนี้ ชีวิตคือสิ่งมีชีวิต มันเป็นจิต สิ่งที่ยึดมันเคลื่อนตัวไปตลอดเวลา เวลามันเสวยภพชาติใด นี้เราเสวยภพชาติเรา ๑๐๐ ปีโดยประมาณ แต่เวลาสัตว์มันเกิดนะ ๗ วัน ๕ วันแล้วแต่มันจะเกิดนะ แล้วเราเกิดมานี้

ถ้าเราทำฟาร์ม เราเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ ชีวิตมันจะเป็นไปสภาวะแบบนั้น เราจะเห็นการเวียน ตายเวียนเกิดมหาศาลเลย สิ่งที่เป็นมหาศาลนี้ ถ้าเราคิดไม่ถึงก็ไม่สะท้อนใจเรา ถ้าเราคิดถึง สิ่งนี้ มันจะสะท้อนใจเรา สิ่งที่สะท้อนใจเรา เห็นไหม ย้อนกลับมาที่ชีวิตเรา ถ้าชีวิตเรา เราต้องสะสม สิ่งใด เราจะทำคุณงามความดีสิ่งใด

ถ้าชีวิตเกิดมา คนประสบความสำเร็จทางโลกมาก จะมีชื่อเสียงมากขนาดไหนนะ ถ้าเขาทำ คุณงามความดีโดยเนื้อหาระ จะมีความดีไม่มีศาสนา เขาก็ได้ความดีของเขา ถ้าเขาทำความเลว ขนาดไหน มันก็เป็นบาปกรรมของเขา สิ่งนั้นมีอยู่โดยสังขาร

เวลาเราทำบุญกุศล เห็นไหม ต้องไปทำบุญกับพระ ถ้าไปทำบุญกับพระนี่เราจะได้อะไรบุญกุศล ทำบุญกับพระหรือทำอะไรก็แล้วแต่ สัจจะความจริงมันให้ผล อริยสังข์ เห็นไหม ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้หรือไม่ตรัสรู้มันก็เป็นธรรมชาติของมันอันหนึ่ง แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นมาแล้วเอาสิ่งนี้ ตรัสรู้สิ่งนี้ ตรัสรู้สิ่งที่ว่าทุกข์ควร กำหนด สมุทัยควรละ ละด้วยอะไร? ละด้วยมรรคญาณจากภายใน นิโรธ ความดับออกมา สิ่งนี้ รวมตัวออกไป แล้วมันถึงออกมาเป็นจิต จิตนี้กลั่นออกมาจากอริยสังข์ อริยสังข์นี้ตามความจริง กลั่น มันออกมาจากอริยสังข์ อันนี้เกิดขึ้นมา

สิ่งที่เกิดขึ้นมา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ ถ้าเราทำนะ มีศาสนาหรือไม่มี ศาสนา ชีวิตก็เป็นแบบนี้ มันเวียนไปตามวัฏฏะ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหยั่งรู้โลก โลกวิทู รู้แจ้งโลก โลกภายนอก โลกภายใน ถ้าเรารู้แจ้งโลกภายในของเรา โลกคือหมู่สัตว์ หมู่ สัตว์เกิดขึ้นมานี้ ถ้ามองตัวเอง ชีวิตมีความสุขไหม? จะมีความสุขชั่วคราว มีความสุขส่วนน้อย แต่ ความทุกข์นี้ส่วนมาก

ความทุกข์ที่เกิดขึ้นมานี้ ความไม่พอใจ ความขัดข้องใจ เพราะอะไร เพราะมันมีกิเลสคือ ความขัดข้องใจ เราจะมั่งมีศรีสุขขนาดไหน ถ้ามันว่าแห้ว มันอาลัยอาวรณ์ มันก็เป็นความทุกข์นะ ความทุกข์ในหัวใจอันนี้สำคัญมาก ถ้ามองตัวเอง ถ้ามีความสุขมีความสุขทุกข์ใหม่ ถ้ามีความสุขความ ทุกข์ ชีวิตนี้คืออะไร ถ้าชีวิตนี้เราไม่เจออริยสังข์ ไม่เจอตามความจริง เราไม่สามารถดัดแปลงสิ่งนี้ ได้ เราต้องไปตามกระแสใจ กระแสนุญกระแสนกรรม ถ้าเราสร้างบุญกุศล กระแสนุญอันนี้จะพา ให้เราเกิด เกิดสมกับสถานะของเราละ

ในภพชาติต่างๆ ในภพชาติหนึ่งๆ เราก็จะมีการเจริญรุ่งเรืองของจิตนี้ มีความเศร้าหมอง ของจิตนี้ จิตนี้จะรุ่งเรืองไปในภพชาติหนึ่งๆ ในวันหนึ่งๆ ในอารมณ์หนึ่งๆ สิ่งนี้มันเกิดขึ้นมาได้ ตลอดเวลา ถ้าเราย้อนกลับมา นี่มันเป็นประโยชน์มาก เวลาเราเป็นประโยชน์ เห็นไหม เวลาผู้ที่ ประพฤติปฏิบัติ เวลาทุกข์นี้ส่งออกไปหมดเลย สิ่งนี้เราเป็นความทุกข์ เราไม่พอใจสิ่งต่างๆ ทุกข์ ทั้งนั้นเลย แต่เราไม่คิดว่า สิ่งที่ว่าทุกข์มันเกิดจากไหน? ทุกข์เกิดจากการยึด

ถ้ามันพอใจนะ สิ่งที่ไม่พอใจ เวลาคนทุกข์คนยาก ถ้ามีปัจจัย ๔ เครื่องอยู่อาศัย เขาก็พอใจ ของเขาแล้ว ถ้ามีความสุข เห็นไหม คนไม่หิว อาหารนั้นไม่เป็นประโยชน์เลย ถ้าคนหิว อาหาร นั้นเป็นประโยชน์มาก คนไม่ทุกข์มันไม่ยาก คนทุกข์ถึงยาก คนทุกข์ คนอด คนอยาก คนนั้นจะ

ทุกข์ยากมาก แต่เวลาคนมันมีปัจจัย ๔ เครื่องอาศัย มันก็มีความพอใจ มันก็มีความต้องการของมันตลอดไป นี่ถมทะเลไม่เคยเต็มนะ ทะเลนี่ถมเท่าไรก็ไม่เคยเต็ม เราไม่สามารถถมเต็มได้ แต่เราถมหัวใจของเราให้เต็มด้วยสิ่งใด

ถ้าเราแสวงหาตามกระแสโลก มันแสวงหาออกไปมันจะมีแต่ความทุกข์ความร่ำร้อนตลอดไป แต่ถ้าเราย้อนกลับมา ทวนกระแสกลับมา มาดูที่ใจนี้ มันจะหยุดได้ สิ่งที่ยุคคนะ สิ่งนั้นเป็นเครื่องอยู่อาศัย เราหามันเป็นเครื่องอยู่อาศัย ถ้ามีอำนาจวาสนา สิ่งนั้นจะเป็นประโยชน์ เห็นไหม คนที่เป็นนักปราชญ์ สมบัติของเขาจะเป็นประโยชน์ตลอดไปเลย คนที่ไม่เป็นนักปราชญ์ สมบัติขนาดไหน สมบัตินั้นให้โทษกับตัวเองนะ มีความทุกข์มาก

เรามีสมบัติเงินทอง แล้วถ้าเกิดโจรปล้นโจรลักไปนี่เราก็ตาย เราเสียตายมาก เรารักษาของเราไม่ได้ แต่ถ้าเป็นนักปราชญ์ เห็นไหม เราสละทานออกไป มันก็เหมือนเราสละออกไปเหมือนโจรปล้นนะ แต่ทำไมเราพอใจละ ถ้าเราพอใจ เราสละได้ เราพอใจได้ แต่ถ้าเราไม่ยอมสละสิ่งที่มันตกหายไป เราจะมีทุกข์ยากมากเลย เห็นไหม ใจแคบปิด แค่พลิก ถ้ามีปัญหา มันจะพลิกตรงนี้ สิ่งนี้ให้เป็นประโยชน์กับเราได้ เราเจ้อจัน เราสละออกไป สิ่งที่สละออกไป ชีวิตจะเป็นประโยชน์

เวลาเขาถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพวกโยมเขามาถามนะว่าเทวดามีจริงไหม นรกสวรรค์นี้มีจริงไหม

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า อย่าถามว่าเทวดามีจริงหรือไม่จริงเลย เหตุให้เกิดเทวดา เหตุที่ทำให้เกิดอันนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังรู้เลย อย่างเช่นทำสาธารณะประโยชน์ สิ่งนี้จะเกิดเป็นเทวดา เวลาเราสร้างโรงงาน สร้างต่างๆ มันจะเป็นประโยชน์กับเราตลอดไป เหตุทำให้เกิด เห็นไหม แล้วเราไปติดที่เหตุนั้น เราไปติดสิ่งที่ว่าสิ่งนี้มันมีปัจจัย เราไปติดที่เหตุ เรารักษาเหตุเข้ามา เหตุให้มันมีผล ถ้าใจเรายังสละสิ่งนั้นเข้ามา แล้วก็ย้อนกลับมา นี่เพราะความยึด สิ่งที่ยึด ยึดในวัตถุนั้น ยึดในเหตุนั้น

ถ้ามันปล่อยเหตุนั้นมา...มีตามความเป็นจริง เรามีมากขนาดไหน เราไม่ตื่นตื่นไปกับมันนะ มีก็รับรู้ว่า มี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานนะ พระอานนท์ไปตักน้ำ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “เรากระหายเหลือเกิน” เวลาจิตนี้ไม่มีความทุกข์เลย แต่ร่างกายคนจะตายในคืนนี้ ร่างกายมันกำลังแปรปรวน ขอน้ำมาเติมหน่อย แต่มีกรรมไป

เวลาพระอานนท์จะไปตักน้ำ น้ำนี้ขุ่นหมดเลย จนตักไม่ได้ เพราะไม่อยากให้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าฉันน้ำที่มีความขุ่น เห็นไหม จนย้อนกลับมา “อย่าฉันเลย” ให้ไปฉันข้างหน้าใจ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “เรากระหายเหลือเกิน ขอให้ตักมาเถิด”

พอจะไปตักนะ ตักขึ้นมา น้ำตรงนั้นใสเฉพาะที่ตักขึ้นมาใจ พระอานนท์งมงายแล้วมาถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเพราะเหตุใด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้สิ่งต่างๆ ทั้งหมด แล้วไม่ตื่นไปกับสิ่งนั้นใจ บอกว่า “บารมีธรรมนี้ควรสะสมอย่างยิ่ง เรารู้สิ่งต่างๆ แล้ววางไว้ ไม่ตื่นเต้นกับมัน ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับมัน ใจนี้ปล่อยวางสิ่งต่างๆ ไว้ตามความเป็นจริง เราอาศัยอยู่ขณะนั้น” นี่ใจผู้ที่ว่าควบคุมใจของตัวเองได้

ถ้าใจของเราควบคุมไม่ได้ เห็นไหม นี่ความยึดของมัน ถ้ามันยึด ยึดจากใคร? ยึดจากภายในก่อน มันยึดตัวมันเอง เพราะตัวมันเอง มันต้องหาขึ้นมาจากตัวมันเอง แล้วก็ยึดกายของเรา แล้วถึงยึดออกต่างๆ ไปข้างนอก ถ้าเราจะแก้ นี่ ชีวิตถ้าเราแก้ตรงนี้ ชีวิตนี้บริสุทธิ์ แล้วชีวิตนี้จะมีความสุข

ชีวิตนี้มีติดไป เหมือนยางเหนียว กิเลสเหมือนยางเหนียวที่ให้อึดนี้เกาะเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ต่อไป เกาะเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ นะ แล้วเราก็ประมาท เราประมาทในชีวิตของเรา เราจะเกิดในอนาคตนี้ เราจะเกิดเป็นสิ่งใด ถ้าเราทำบุญกุศลของเราแล้ว เราฝึกฝนของเรา ถ้าเราฝึกฝน มันจะมีบาปอกุศลขนาดไหนก็แล้วแต่ เราจะได้กุศลก่อน สิ่งที่เป็นกุศล เราถึงเสวยภพชาติที่ดี แล้วเราประพฤติปฏิบัติหนีสิ่งนั้นไป

ดูพระโมคคัลลานะ เวลาเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาแล้ว เพราะสร้างสมขึ้นมาจนเป็นพระอรหันต์ แต่เวลาที่ว่าโดนโจรทาบตาย เห็นไหม เพราะเคยสร้างสิ่งที่ว่าเคยทำกับแม่ไว้ เคยทำสิ่งที่ไม่ดีไว้ นี่แม่รักมาก อยากจะให้ม่ีกูครองก็ไม่อยาก เพราะแม่กับลูกรักกันมาก อยู่กัน ๒ คน แต่แม่ก็ทำเพื่อลูก พอได้ขึ้นมา สิ่งนี้ทำให้พระโมคคัลลานะไขว่ไขวไปได้ จนจะทำลายแม่

สุดท้ายแล้วพาไปว่าจะเอาแม่ไปส่ง ไล่เกวียนไป แล้วทำว่าตัวเองเป็นโจรเข้ามาทาบแม่ แม่บอกว่า “ให้ลูกหนีไป ให้ลูกหนีไป” มันสลัดใจมาก ตัวเองจะฆ่าแม่อยู่แล้ว แม่ยังรักลูกมาก ให้ลูกหนีออกไปก่อน โจรมันจะทำร้ายเอา เห็นไหม จนตัวเองต้องวิ่งกลับเข้าไปในป่า แล้วก็ตัวเองกลับมา พาแม่กลับมา แต่ก็ด้วยความบอบช้ำอันนั้น แม่ตายไปใจ

ฆ่าแม่ตาย เห็นไหม เคยฆ่าแม่ตายชาติหนึ่ง ถ้าการฆ่าพ่อฆ่าแม่ ทำลายพระอรหันต์ สิ่งนี้มันจะเป็นอนันตริยกรรม ปิณมรรคผลนิพพาน แต่เฉพาะในชาตินั้นใจ แต่นั่นเพราะเวียนตายเวียนเกิดสร้างสมบุญกุศลขึ้นมา ดีบ้างชั่วบ้าง ถึงที่สุดชำระกิเลสออกไปแล้ว แต่สุดท้ายแล้วก็ต้องโดนโจรเขาทุบตาย

ถึงว่า เราทำคุณงามความดี จะมีสิ่งใดที่มันเกาะเกี่ยวใจไว้ คนเราเกิดมาไม่มีการทำคุณงามความดีได้ตลอด แล้วไม่มีใครทำความชั่วได้ตลอดหรอก เพราะทุกคนใฝ่ดีหมด แต่เพราะบางอย่างเหตุการณ์มันบังคับ เราก็ต้องเป็นสภาวะแบบนั้น บังคับแล้วเราต้องรักษาชีวิตไว้ละ รักษาชีวิตเพื่อจะทำคุณงามความดี บังคับสิ่งใดเราก็ต้องหาเหตุหาผลออกไป

เวลาเราพิจารณา เวลาเรานั่งภาวนา เวลาทุกข์นี้มันทุกข์มาก เวลามันปวดมันเจ็บ นี่เหตุการณ์บังคับ คนเรานะ ถ้าจนมุมมันจะมีปัญญา ถ้าเราใช้ปัญญา มันจะมีทางออก คนเราจนมุม คนเราอ่อนแอตลอด เราไม่เคยใช้ปัญญาเลย เราจะไม่ได้สิ่งใดเลย ถ้าเราจนตรอกจนมุม คนเรานี้ปัญญามันจะเกิดตอนนั้น สัญชาตญาณมันจะเอาตัวรอดให้ได้ มันต้องหาทางออกให้ได้ ถ้าเราหาทางออกได้ ปัญญามันเกิดอย่างนี้

เวลาเรานั่งภาวนาขึ้นมา เวลามันเจ็บปวดขนาดไหน ถ้าเรามีสติจะ เรามีความทนนะ มันจะมีทางออก เราจะใช้ปัญญาหาทางออกได้ พอมันหาทางออกได้ เวทนาทุกอย่างมันจะปล่อยโล่งหมดเลย นี่เวลาทุกข์นี้มันทุกข์มาก จนเราคิดว่าเราไม่สามารถจะรอดได้เลย แต่เวลารอดได้นี่ปล่อยหมดนะ

อย่างเช่นอยู่ในป่า เวลากลัวสิ่งต่างๆ กลัวสัตว์ กลัวเสือ กลัวสาว กลัวผีนะ กลัวมากขนาดไหน ถึงที่สุดถ้ามันปล่อยหมด ความกลัวมันขาดหมดไป นี่ว่างหมดนะ มันสามารถจะทำสิ่งใดได้ มันสามารถจะผจญภัยสิ่งใดก็ได้ ความกลัวหายไป

แต่ความกลัวอันนี้มันเกิดดับ เรากลัวต่างๆ กลัวอย่างหยาบๆ มันหลุดไป เดี่ยวก็กลัวอย่างละเอียดต่อไป เพราะเรามีกิเลสในหัวใจทั้งหมด ชีวิตนี้ต้องผจญกับสิ่งนี้ ผจญกับความละเอียดอ่อนจากภายในหัวใจนะ

ถ้าเราวิปัสสนา ถ้าเราเป็นนักปฏิบัติ เราเป็นลูกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราจะรู้คัมภีร์เข้ามาจากภายใน เราจะเห็นงานของเราจากภายในนี้มหาศาลเลย แต่ถ้าเราไม่คิดอย่างนี้ เรา

มองเฉพาะในแง่ของทางโลก โลกเขาบอกเลย คนจะมีประโยชน์กับโลก คนก็ต้องสร้างประโยชน์กับสังคมโลก

สังคมโลกมันก็เป็นประโยชน์อันหนึ่ง ผู้ที่สร้างความเจริญ เห็นไหม สิ่งนั้นเป็นเหตุให้เกิดเทวดา เกิดเป็นอินทร์ เกิดเป็นพรหม นี่เวลาเราสร้างสาธารณะประโยชน์ สิ่งนั้นเป็นเรื่องที่ว่ามันเป็นวิญญูะ มันเป็นวิ้งวนไปอย่างนั้น เราก็วิ้งวนไปอย่างนั้น แล้วสิ่งนี้มันแปรสภาพ มันเป็นอนิจจัง มันเปลี่ยนแปลงไปตลอดไป เราทำอย่างนี้ได้ เราก็อยู่ในโลกของเขาไป

แต่ถ้าเราถึงที่สุด เราย้อนกลับเข้ามาจากภายใน เราวิปัสสนาจากภายใน นี่งานอันละเอียดมาก ถ้าคนไม่มีศรัทธา ไม่มีเชื่อ ไม่มีวาสนา จะไม่เห็นสิ่งนี้ จะไม่เห็นความคิดของใจ จะไม่เห็นความเป็นไปของภายใน แล้วจะแก้ไขภายในไม่ได้ แล้วถ้าครูบาอาจารย์ที่แก้ไขภายในได้ นี่สิ่งที่เกิดความคิด ความเคลื่อนไหว การกระทำออกไปของสัตว์โลก เกิดมาจากความคิดจากภายในทั้งหมด

จิตนิสัย เราดูสัตว์เลี้ยง เราเลี้ยงสัตว์ เราเลี้ยงไว้หลายตัว เราดูเลยว่านิสัยจะไม่เหมือนกัน มันมีกายกับใจเหมือนกัน มันมีตัว มันมีร่างกายกับมีหัวใจเหมือนกัน แต่นิสัยสันดานมันก็ไม่เหมือนกัน มนุษย์เราก็เหมือนกัน เราดูลูกหลานของเรา เราดูคนของเรา จิตของเรา ความคิดของเรา มันไม่เหมือนกัน นี่ความลึกความคะนองของใจมันออกมาเป็นจิตนิสัย เป็นความคิด ถ้าเราควบคุมความลึกความคะนองของมัน มันจะเรียบร้อย สิ่งที่เรียบร้อยมันจะเริ่มทำความสงบตัวของมันเข้ามา

สิ่งที่สงบตัวเข้าไปมันเป็นสัมมาสมาธิ มันมีสติควบคุมตลอดไป มันจะทำสิ่งนี้ได้ สิ่งนี้ถ้าเราแก้ไข เกิดปัญญาญาณไง ปัญญาอันนี้คือภาวนามยปัญญา ปัญญาอันนี้คือมรรคอรียสัจจ ปัญญาอันนี้อยู่ในอรียสัจที่ยังไม่มีศาสนาไหน ไม่มีใครเคยเห็น

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกสุภัททะ “ลัทธิศาสนาต่างๆ ไม่มีมรรค จะไม่มีผล”

มรรค คือความดำรงชอบ ความเพียรชอบ ความเห็นชอบ ชอบอันนี้ไม่ใช่ชอบที่ว่าเราควบคุมไว้เฉยๆ ถ้าความควบคุมไว้เฉยๆ นี่ว่าปรมัตถ์ๆ ปรมัตถ์คือจับต้องไม่ได้ ถ้าในปรมัตถ์กิเลสมันหลอกอยู่ในปรมัตถ์ตลอดไป

แต่ถ้าเราจับต้องด้วยปัญญา เห็นไหม มันต้องมีเหตุไฉน เหตุการใคร่ครวญในปัญญาอันนี้ มรรคอันนี้จะเกิด ความดำริ งานชอบ เพียรชอบ มันเป็นงาน งานภายใน...ไม่มีงานภายในเลย ไป กดไว้หลายๆ ว่าง ว่าง ว่าง...ว้างก็ว่างประสาภิเลสมันหลอก นี่กิเลสมันละเอียดอ่อนมาก หลอกผู้ที่ ประพฤติปฏิบัติให้หลงอยู่ในความว่างอันนั้น

ความว่างอันนั้น เห็นไหม เวลาเราสบายใจก็ว่าง ใครก็ว่างได้ แต่ความว่างอันนี้เดี๋ยวมันก็ไม่ว่าง มีคูกักกับสว่าง ความว่างคู่กับความปั่นป่วน สิ่งนี้เป็นของคู่ตลอดไป แต่ถ้าทำลายแล้วนี้ เหตุผลเข้าใจ มันจะขยับรู้ตัวตลอด สติพร้อมตลอด ปัญญารู้ตัวทั่วพร้อมตลอด จนทำลายตัวมันเอง ไปตลอด เห็นไหม แล้วชีวิตนี้จะเป็นชีวิตที่ยั่งยืน ชีวิตนี้จะไม่มีการเกิดและไม่มีการดับ

เรานี่ ชีวิตนี้คือไออุ่น สืบต่ออยู่กับกาลเวลา เวลาพลิกแพลงไป สถานะมันต้องมีอันนั้นเพื่อ แสดงความเห็นออกมา แสดงเป็นสถานะออกมาเป็นภพชาติใด แต่ถ้าชีวิตนี้ไม่อยู่กับกาลเวลาเลย ไม่ติดกับสิ่งใดเลย กาลเวลาก็เป็นเรื่องของเขา เป็นสมมุติอันหนึ่ง จิตอันนี้คงที่ตลอดไป จิตอันนี้ ไม่มีกิเลสเข้าไปเจือจางอันนี้ ชีวิตนี้ยั่งยืนแล้วมีความสุขมาก นิพพานคงที่ นิพพานมีอยู่ แต่ไม่ใช่ อัตตา ไม่ใช่คงที่แบบกิเลส คงที่แบบความเป็นไป คงที่ในตัวมันเอง โดยมรรคญาณที่เข้ามาทำลาย จิตนี้ถึงคงที่

แต่ถ้ามีกิเลสอยู่ สมมุติเจือจางอยู่ สิ่งนี้มันมีสสารที่คงที่ได้ เพราะมันไม่เคยตาย แต่เพราะ กิเลสควบคุมมัน กิเลสถึงสับเปลี่ยนมันไปตามสถานะใด แล้วเกิดภพใด เห็นไหม ๗ วัน แค่มะแลง ตัวหนึ่งก็ต้องตายไป ๑๐๐ ปีก็ต้องตายไป นี่เวลาสมมุติขึ้นมา สมมุติมาให้ชีวิตนี้ ชีวิตนี้คือไออุ่น ตั้งอยู่บนกาลเวลา เวียนตายเวียนเกิด แล้วเราก็ประมาทในชีวิต เราไม่สามารถสร้างสมสิ่งที่เป็น ความดีของใจนี้ ถ้าใครสร้างสมคุณงามความดีของใจนี้ คืออานาจาสนา แล้วมันจะมีความเพียร มันจะมีความพยายามไฉน

จิตนิสสัย คนมีสัจจะ คนจริง คนจริงจะให้เห็นของจริง คนเราไม่จริง ล้มลุกคลุกคลาน ทำ ของเราก็ไม่จริง ทำจตุๆ จ่อๆ ทำไม่สมควรแก่กรรม จะไม่ได้ผลสิ่งนี้ เพราะกรรมะเป็นของจริง จริงอันประเสริฐมาก มันถึงต้องอาศัยฐาน อาศัยภาชนะที่จริงจริงๆ เข้ามารองรับสิ่งนี้ นี่คือกรรม

กาลเวลาหมุนไป จิตนี้ไม่หมุนไปกับกาลเวลา มันปล่อยตามธรรมชาติของมัน อันนี้เป็น สมมุติอันหนึ่ง ใช้กันไปตามสภาวะแบบนั้น แล้วถึงที่สุดแล้วมันจะเข้าใจตามความจริงถ้า ประพฤติปฏิบัติ ถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติ มันก็ต้องตามกระแสโลก

สิ่งนั้นเป็นโลก มีอยู่ก็ยอมรับว่ามีอยู่ มีอยู่โดยสมมุติ มีอยู่โดยอนิจจัง กับการมีอยู่จริงโดย
สมบูรณ์ในตัวมันเอง มันจะมีความสุขตามอำนาจของใจดวงนั้น เอวัง